

**Индикатор на
икономическата активност в
България
#4/2010**

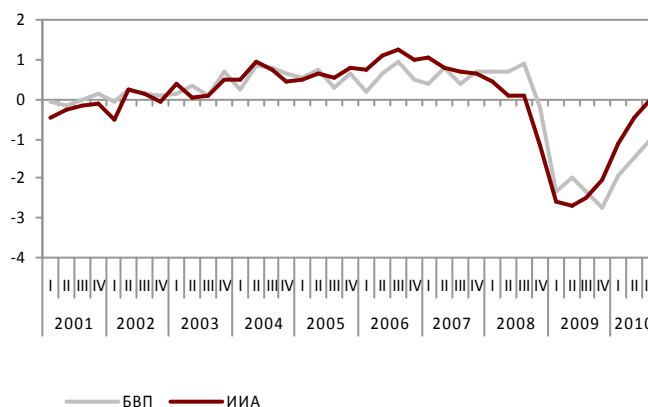
Информацията, публикувана в това издание, може да се използва без специално разрешение, единствено с изричното позоваване на източника.

© Министерство на финансите, 2010 г.

София, 1040, ул. Г. С. Раковски 102, тел.: 02/9859 1, факс: 980 68 63, e-mail: minfin@minfin.bg

Индикаторът на икономическата активност (ИИА)¹ има за цел да представи в обобщен вид текущото състояние на българската икономика, както и да оцени динамиката на дългосрочния и цикличния ѝ компонент. Той е конструиран чрез динамичен факторен модел и е съставен от осем променливи, измерващи промените както във вътрешната, така и във външната среда.² Брутният вътрешен продукт (БВП) е друг обобщаващ индикатор за бизнес активността в страната, и в този смисъл динамиката на ИИА и на БВП имат сходен характер през повечето периоди на наблюдение. Въпреки това, както може да се заключи от Фиг. 1, възможно е в отделни периоди да се наблюдават различия както по отношение на техния размер, така и по отношение на посоката на изменение.

Фиг. 1: Индикатор на икономическата активност (ИИА) и реален растеж на БВП (нормиран³)

Източник: МФ, НСИ, Евростат, БНБ, Световна банка

¹ Повече информация за методологията на конструирания ИИА вижте в приложението „Същност и предимства на индикатора на икономическа активност и методология на съставянето му“.

² Променливите, включени в ИИА, са следните: БВП, добавената стойност в строителството, заети лица, БВП на ЕС-25, индекс на индустриалните продажби, бизнес климат в търговията на дребно, лихвен процент по дългосрочни кредити в лева и индекс на международните цени на металите и минералните суровини. От началото на 2009 г. редът за индекса на индустриалните продажби бе прекъснат и поради тази причина – заменен с индекс на индустриалното производство. Преизчислението на ИИА не показва съществени разлики спрямо предишните изчисления, при които се използваше индексът на индустриалните продажби. Последното е в сила и по отношение на ревизията през 2010 г. на БВП, брутната добавена стойност в строителството и бизнес климата в търговията на дребно. Поради недостатъчната информация за БВП и неговите компоненти към периода на изготвяне на настоящия брой е използвана експресната оценка за БВП на база сезонно изгладени данни за третото тримесечие и е изготвена прогноза за брутната добавена стойност в строителството. Освен това, е използвана и експресната оценка (сезонно изгладени данни) за БВП в ЕС-27 вместо в ЕС 25 за съставянето на ИИА за третото тримесечие.

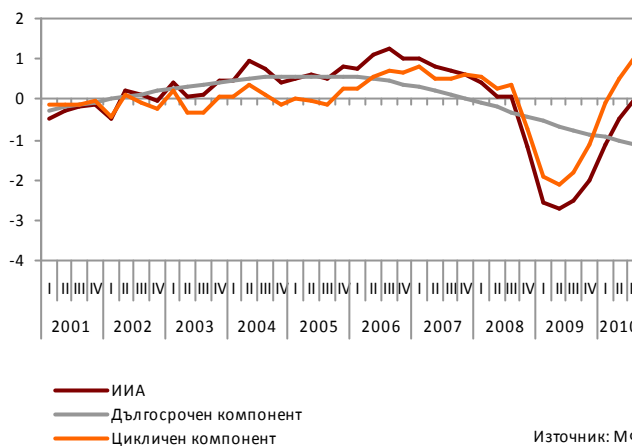
³ С цел постигане на сравнимост данните са нормирани, като от стойността на показателя е извадена неговата средна и полученият резултат е разделен на стандартното отклонение.

За пето тримесечие поред ИИА продължи да следва възходяща тенденция на развитие, достигайки положителна стойност за първи път от края на 2008г. Напредъкът в развитието на ИИА се дължеше главно на продължаващото оживление във външното търсене, идващо от нарасналата икономическа активност в ЕС и подпомагащо повишението на цените на металите и минералните суровини, което оказва благоприятно влияние върху индустриалното производство в страната. Сред останалите променливи, съставлящи ИИА, положителен принос имаше и лихвеният процент по дългосрочните кредити в лева, който отчете намаление на годишна база за второ поредно тримесечие. Вътрешното търсене остана слабо, което обяснява и по-ниското влияние на брутната добавена стойност в строителството, бизнес климата в търговията на дребно и заетостта върху динамиката на ИИА.

Експресната оценка за реалния растеж на БВП през третото тримесечие следваше посоката на развитие на ИИА, отбелязвайки ръст от 0,2% спрямо същия период на предходната година. От гледна точка на търсенето износът на стоки и услуги ускори темпа си на повишение до 18,6% в реално изражение, а възстановяването на вноса е все още слабо, нараствайки с 3%. За разлика от динамиката на външното, вътрешното търсене продължи да оказва негативно въздействие, със задълбочаващ се спад на крайното потребление (от 7,3%) и по-нататъшно, макар и забавящо се, понижението на брутното капиталонакопаване (от 6,5% на годишна база). По линия на предлагането, индустрията и селското стопанство забавиха темповете си на реално нарастване, а секторът на услугите продължи да отчита негативна динамика от 1,7% в сравнение със съответния период на предходната година.

През третото тримесечие структурата на ИИА по компоненти показва по-нататъшно намаление в дългосрочния компонент, докато цикличният се характеризираше с положителна динамика за второ поредно тримесечие.

Фиг. 2: ИИА по компоненти

Източник: МФ

Фактори, оказващи влияние върху динамиката на ИИА през третото тримесечие на 2010г.

Продължаващото възстановяване на икономическата активност в ЕС засили положителния ефект върху търсенето на българския износ и повлия положително на местното промишлено производство.

За трето поредно тримесечие икономическата активност в ЕС продължи да се повишава. Предварителната оценка на Евростат за реалния растеж на БВП в ЕС-27 на база сезонно изгладени данни показва увеличение от 2,1% на годишна база срещу 2% през второто тримесечие. Имайки предвид, че през текущия период българската икономика отчете за първи път от година и половина насам реално нарастване на произведения продукт, може да се заключи, че ефектът от промените във външната среда се отразява със закъснение от две тримесечия при сравнение със старите държави-членки и от едно тримесечие при сравнение с новите държави-членки.

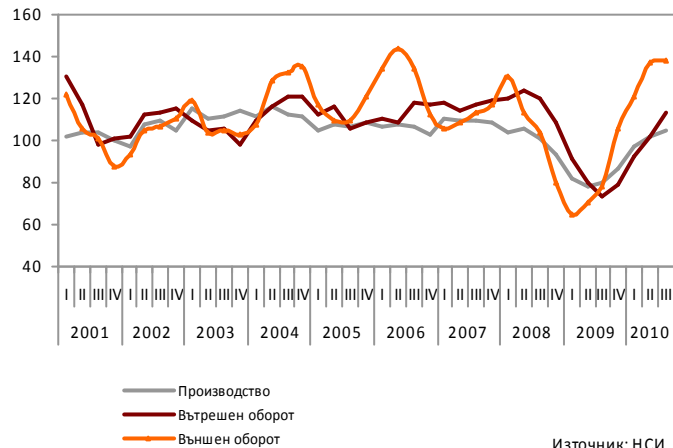
Продължаващото икономическо възстановяване на равнище ЕС подсили положителния ефект върху търсенето на български стоки. Според статистиката от платежния баланс през месец август износът на стоки продължи да се повишава, достигайки до 48% в номинално изражение спрямо съответния период на предходната година, като най-голямо бе търсенето от страна на старите държави-членки, новите държави-членки на ЕС и балканските страни (с увеличения съответно от 41,6%, 74,3% и 58,6%).

Тъй като българската индустрия е с относително висока експортна ориентация, нарастването на външното търсене се отрази положително върху индустриалното производство. Индексът на индустриалното производство през третото тримесечие на 2010г. отчете увеличение на годишна база от 4,7%, отбелязвайки ускорение в сравнение с регистрираната през второто тримесечие стойност от 1,6%. Наблюдаваното положително развитие бе обусловено преди всичко от дейностите, произвеждащи стоки за междинно потребление. В ранните етапи на възстановяване, обикновено се наблюдава посилен растеж при стоките за междинно потребление, подкрепящи производството на инвестиционни стоки и тези, предназначени за крайно потребление. Затова успоредно с повишаването на икономическата активност в световен мащаб цените на суровините нараснаха, което се явява допълнителен стимул за ускоряване на производството и експорта на стоки.

На дезагрегирано ниво, **производството се увеличи в почти всички дейности на преработващата промишленост.** Най-голям принос имаха производството на основни метали, на дървен материал и изделия от него и производството на химични продукти, където индексът на индустриално производство отбеляза увеличение от съответно 9,1%, 39,5%, и 34,9% на годишна база. Динамиката на производството бе в съответствие с данните на Евростат за индекса на нови поръчки, който и през

текущия период продължи да се характеризира с възходяща динамика в по-голямата част от дейностите на преработващата промишленост. Единствено в производството на текстил и облекло и на транспортни средства индексът на производство отбеляза спад от 1,6% и 11,5% съответно.

Фиг. 3: Индекси на производство и оборот в преработващата промишленост

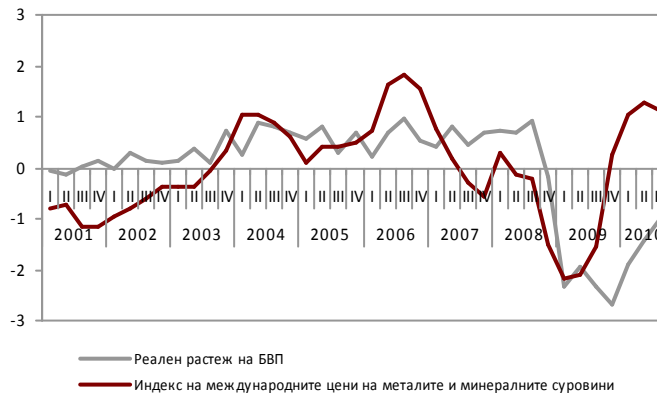

Възстановяването на българския износ беше допълнително подпомогнато от повишението на международните цени на металите и минералните суровини. През третото тримесечие на 2010г. техният растеж възлезе на 43,6% на годишна база, продължавайки възходящата тенденция от предходните три тримесечия. Всички основни групи метали, формиращи индекса на цените, имаха положително въздействие върху него, като най-голямо покачване отбеляза желязната руда – цената ѝ през третото тримесечие беше почти два пъти по-висока, отколкото преди една година. При цените на някои други основни за българския износ метали се наблюдаваше известно забавяне в темповете на растеж в сравнение с второто тримесечие, но все пак той остана значителен: цена на стоманените продукти – 10,2%, на алуминия – 15,3% и на медта – 23,6%.

Горепосоченото развитие беше в съответствие с резултатите от наблюдението на бизнес тенденциите в промишлеността. През третото тримесечие бизнес климатът там отбеляза покачване от 5,9 п.п. за първи път след наблюдавания продължителен спад, в резултат на повишените оценки за текущата и бъдещата ситуация на предприятията. Балансовата оценка за притока от нови поръчки продължи да се подобрява, а осигуреността на производството с поръчки остана стабилна – 5,3 седмици. Средното натоварване на производствените мощности към месец юли отбеляза известно изоставане в сравнение с предходното наблюдение от месец април, но все пак бе близо до нивата си от началото на 2009 г. Единствено показателят на

доверието в промишлеността се характеризираше с негативна динамика, но той също отчете подобрене спрямо минали стойности.

Фиг. 4: Реален растеж на БВП и индекс на международните цени на металите и минералните суровини (нормирани*)

Източник: НСИ, Световна банка

*Виж Бележка 3

Бизнес климатът в търговията на дребно продължи да се влошава на годишна база, но темпът на намаление бе значително по-бавен спрямо второто тримесечие, в резултат на подобрената оценка за текущата стопанска конюнктура и оптимистичните очаквания за бъдещата бизнес среда.

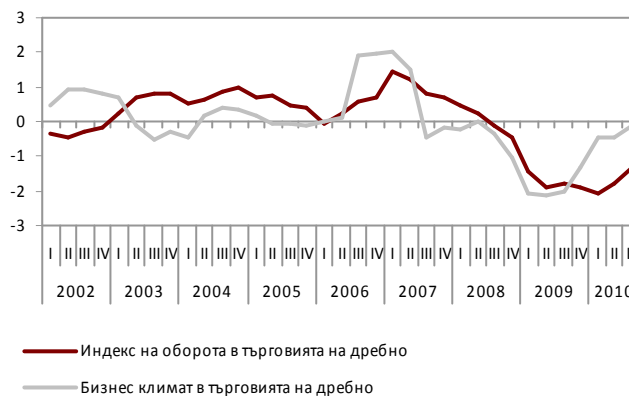
Икономическата активност на вътрешния пазар остана слаба и през третото тримесечие на годината.

Бизнес климатът в търговията на дребно⁴ продължи да се влошава на годишна база, но темпът на намаление от 1,2 п.п. бе значително по-бавен в сравнение с отчетеното през второто тримесечие развитие на показателя. Това бе обусловено от по-малко песимистичната оценка на настоящата икономическа ситуация, както и от по-оптимистичните очакванията за бъдещето, които отбелязаха повишение от 5,3 п.п.

Оценката за текущата ситуация се подобри. Макар че на годишна база оценката на текущата ситуация отбеляза спад, делът на работодателите, които са дали негативна оценка на текущата ситуация е намалял за първи път през последните две години и половина. Настоящата бизнес среда се характеризираше с нарастване в обема на продажбите и продажните цени. Наблюдаваното развитие се потвърди и от динамиката на индекса на оборота от продажби в търговията на дребно, който през разглеждания период забави значително своя спад на годишна база до 4.6% спрямо 12.1% през първото тримесечие на настоящата година. Основните фактори, които затрудняваха развитието на дейността на предприемачите и през това тримесечие останаха недостатъчното търсене, несигурната икономическа среда и финансовите проблеми.

Фиг. 5: Изменение на бизнес климата и индекса на оборота в търговията на дребно (нормирани*)

⁴ Данните за бизнес климата бяха ревизирани през юни, 2010 г., съгласно класификацията КИД 2008.

Източник: МФ, НСИ

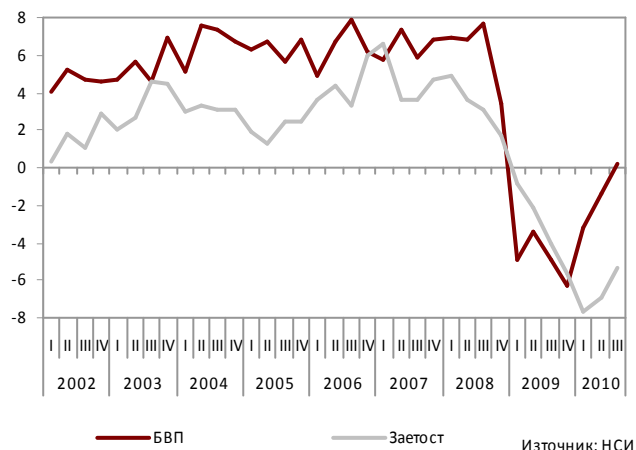
*Виж бележка 3

За трето поредно тримесечие оценката на работодателите за бъдещите бизнес тенденции в търговията на дребно отбелязва **увеличение**. Това бе свързано с по-оптимистичните очаквания по отношение на обема на поръчките, както на вътрешния, така и на външния пазар, като последните отчетоха по-голямо нарастване. Освен това, за второ тримесечие поред през последната година и половина делът на мениджърите, които очакват повишение на продажбите и цените, отчете увеличение на годишна база. Очакванията за развитието на сектора кореспондират и с нарасналия дял на предприемачите, които са дали позитивна оценка за динамиката на заетостта. През третото тримесечие на 2010г. той се е повишил с 4,5% спрямо година назад.

Сезонни фактори доведоха до подобряване на заетостта през третото тримесечие. Пазарът на труда продължи наблюдаваното и през второто тримесечие съживяване, като броят на заетите се повиши с 1% на тримесечна база. Динамиката на заетостта през разглеждания период бе повлияна от традиционно активните за този сезон на годината отрасли - туризъм, търговия и строителство.

Броят на заетите лица продължи да намалява на годишна база, въпреки че икономическата активност в страната отчете първи признаци на възстановяване, което свидетелства за известния период на закъснение, с който пазарът на труда се приспособява към протичащите в икономиката процеси.

Фиг.6: Реален ръст на БВП и изменение на заетостта (% , спрямо съответното тримесечие на предходната година)

Източник: НСИ

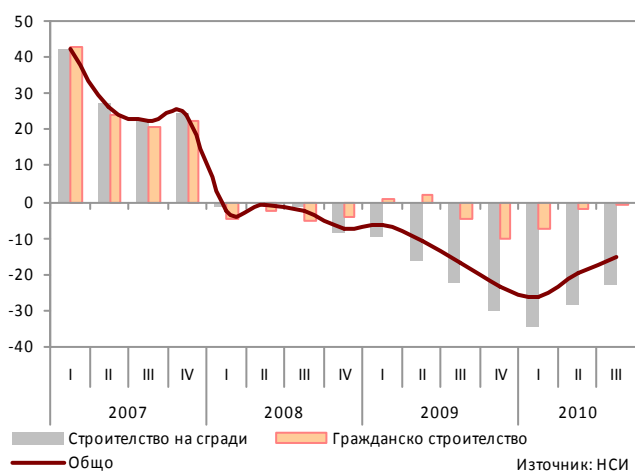
На годишна база спадът на заетостта отчете по-ясно изразен темп на забавяне в сравнение с второто тримесечие, но все пак остана значителен – 5,4%. Наблюдаваната динамика на показателя бе характерна и за трите агрегирани икономически сектори, а най-голям принос за отбелязаното намаление през разглеждания период имаха преработващата промишленост и строителството. Динамиката на наетите лица⁵ през третото тримесечие показва известно, макар и малко съживяване на търсенето на работна сила в някои икономически дейности – производство на дървен материал и хартия и производство, неклассифицирано другаде. Наблюдаваното положително развитие обаче нямаше значителен принос върху заетостта в преработващата промишленост, поради големия дял на няколко трудоемки дейности като производство на текстил и облекло, където възстановяването все още не е ясно изразено. Освен това, в производството на основни метали и на машини и съоръжения, независимо от оживлението, идващо от по-високото външно търсене, спадът на работна работна сила също продължи, което се дължеше на стремежа предприемачите да подобрят производителността и конкурентните си позиции на външния пазар.

Строителната активност остана слаба, възпрепятствана от ниската финансова обезпеченост на компаниите и слабото търсене на строителна продукция, особено в подсектора на сградното строителство.

През третото тримесечие на 2010г. спадът на индекса на строителна продукция възлезе на 15% на годишна база, отчитайки известно подобрене в сравнение с регистрираната през предходното тримесечие стойност от 19,3%. Наблюдаваното развитие бе обусловено най-вече от забавения спад на инженерното строителство (фактически отбелязало ръст през август и септември), в резултат от повишената активност в областта на строителството на пътища и магистрали, докато строителството на сгради продължи да се характеризира с двущифрен темп на намаление от средно 23% на годишна база.

⁵ По предварителни данни от тримесечното наблюдение на наетите и заплатите.

Фиг. 7: Индекс на строителна продукция
(%, спрямо съответното тримесечие на предходната година)

Неблагоприятното развитие на строителството, по-специално това на сгради, се свързва с все още ниската кредитна активност и свитото търсене на строителна продукция.

През третото тримесечие лихвените проценти по дългосрочните ипотечни кредити (както в лева, така и в евро) отбелязаха спад на годишна база, но общият обем на новоотпуснатите дългосрочни жилищни кредити, въпреки че отбеляза известно повишение, остана свит. Това бе свързано с неблагоприятната ситуация на пазара на труда и все още високата несигурност на икономическите субекти по отношение на техния трудов статус и доходи.

Финансовите проблеми продължиха да се посочват от предприемачите в строителството като най-голямата пречка за развитието на бизнеса им⁶. Те бяха препятствие и пред инвестиционната дейност в сектора, а броят на новоиздадените разрешителни за строеж, особено за жилищни сгради, продължи да намалява на годишна база. През разглеждания период общият индекс на строителна продукция остана далеч под върховите си нива от 2007–2008 г.

През третото тримесечие лихвеният процент по новоотпуснатите дългосрочни кредити в лева възлезе на около 11%, отбелязвайки най-ниската си стойност от третото тримесечие на 2008г. Показателят отчете спад от 0.9 п.п. на годишна база, следвайки наблюдаваната от предходния период посока на развитие.

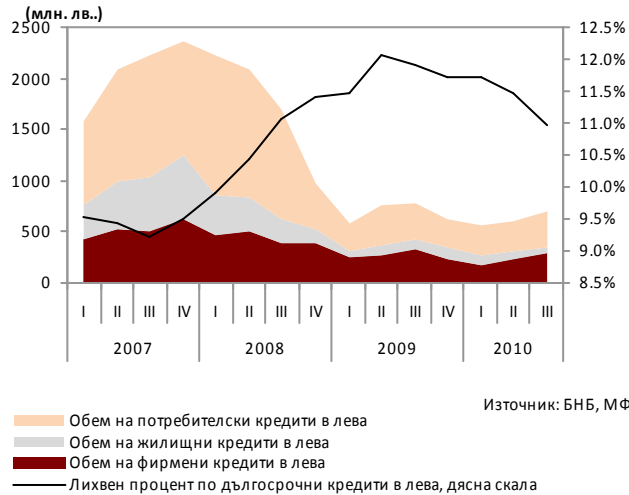
Както корпоративният, така и секторът на домакинствата реализираха по-ниски разходи по новоотпуснатите дългосрочни кредити, като по-голямо намаление се наблюдаваше при цените на потребителските и жилищни заеми, която спадна на годишна

Лихвеният процент по новоотпуснатите дългосрочни кредити в лева намаля на годишна база. Все още високата предпазливост на всички пазарни участници не позволи обемът на заемното финансиране да се повиши.

⁶ Според наблюдението на бизнес тенденциите в строителството.

база с 1,5 п.п. до 12,5% за първия вид кредит и с 1,4 п.п. до 8,9% за втория вид.

Фиг. 8: Лихвени проценти и обеми на новоотпуснатите фирмени, жилищни и потребителски дългосрочни кредити в лева

Независимо от това, че цената на новоотпуснатите кредити в лева се понижи, все още високата предпазливост на всички стопански субекти оказва задържащ ефект както върху предлагането, така и върху търсенето на кредитен ресурс. Общият обем на новоотпуснатите дългосрочни кредити в лева намаля с 9,9% на годишна база, достигайки до 730,5 млн. лева. Все пак, беше регистрирано подобрене в сравнение с предходното тримесечие, дължащо се главно на кредитите към нефинансови предприятия, чийто обем се е увеличил с 29,1%, и на потребителските кредити, които са се увеличили с 10,5%, докато лихвените проценти и на двете категории кредити намаляха съответно до 9,6% и 12,5%. Независимо от наблюдаваното оживление в обема на новоотпуснатите дългосрочни кредити в лева, той все пак остана на нива, по-ниски от тези през 2009 г.

Растежът на кредитите за частния сектор през третото тримесечие⁷ продължи да се забавя до около 1,9% на годишна база, като наблюдаваната динамика бе по-ясно изразена при кредитите към фирмения сектор, отколкото при тези за домакинствата. Забавянето на кредитния растеж, от своя страна, допринесе за по-нататъшно нарастване на дела на необслужваните заеми (тези, с просрочие над 90 дни)⁸ от 9,45% към края на юни до 10,61% към края на септември 2010 г.

⁷ Парична статистика на БНБ.

⁸ Дял на класифицираните експозиции с просрочие над 90 дни в brutните кредити (с изключение на тези към кредитни институции), Банкова статистика на БНБ.

Степен на синхронизираност на българския бизнес цикъл с този на еврозоната

Оценките на цикличните колебания в еврозоната и в България показват, че **ефектът от промените във външната среда се отразяват върху българската икономика със закъснение между едно и две тримесечия**. Освен това, бизнес цикълът в страната показва по-големи отклонения от дългосрочната средна в сравнение с цикъла в еврозоната, което от своя страна отразява голямата степен на зависимост на българската икономика от промените във външната среда.

Фиг. 9: Оценени циклични колебания в еврозоната⁹ и България

Източник: CERP, МФ

⁹ Данни и подробни обяснения на методологията за съставяне на индикатора на бизнес цикъла за еврозоната Eurocoin, са достъпни на <http://eurocoin.cepr.org/>. Тъй като това е месечен индикатор, данните са осреднени, за да се направи съпоставка с ИИА, който е с тримесечна честота. Освен това, тъй като EuroCoin изключва само краткосрочните (сезонни) колебания в бизнес активността в еврозоната е отстранен и дългосрочния тренд във времевия ред, използвайки филтъра на Hodrick-Prescott.

Същност и предимства на индикатора на икономическата активност и методология за съставянето му

Индикаторът на икономическа активност (ИИА) е създаден от Агенцията за икономически анализи и прогнози в опит да се направи по-пълна оценка на текущото развитие на българската икономика. Със закриването на агенцията, конструирането и тълкуването на индикатора се извършва от Министерството на финансите.

Като съставен индикатор, ИИА има редица предимства:

- Ако данните за променливите, от които е съставен ИИА, се ревизират, промяната на съставния индикатор е значително по-малка като размер от ревизията, направена в данните за БВП.
- Динамиката на БВП понякога се влияе от специфични за икономическите сектори фактори, които често са дискретни или временни по характер и затова не би следвало да се интерпретират като фактори, засягащи общата икономическа ситуация.

Разлагането на всеки времеви ред на общ и специфичен компонент позволява да се елиминира въздействието на временните и специфичните фактори, както и да се правят корекции за възможни грешки в измерването на дадена променлива.

ИИА е изчислен въз основа на динамичен факторен модел, приложен към набор от данни по тримесечия за 63 макроикономически времеви реда за бизнес ситуацията както в България, така и международен аспект. Впоследствие броят на променливите, съставляващи индикатора, е намален на осем, като всяка променлива се използва с реалната ѝ промяна спрямо съответното тримесечие от предходната година. Променливите, съставляващи ИИА, са следните: БВП, добавената стойност в строителството, брой на заетите лица, БВП на ЕС-25, индустриални продажби, бизнес климат в търговията на дребно, лихвен процент по дългосрочните кредити и лева и индекс на международните цените на металите и минералните суровини на Световната банка. Оценката на цикличния компонент на ИИА е направена, като са елиминирани:

(1) дългосрочният компонент, като е използван филтърът на Hordrick-Prescott. Въпреки че филтърът HP е бил предмет на много дискусии, той все пак остава най-широко използваната техника за премахване на тренда в икономическите редове; (2) краткосрочният компонент, отчитащ колебания в рамките на една година и изчислен въз основа на плъзгаща се средна с прозорец от 4 периода.